

PURITEKA 4/2016, Tema broja: Fotografija

Edited book / Urednička knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2016**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:058273>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

PURITEKA

E-KNJIGA DANA POVIJESTI UMJETNOSTI U RIJECI
E-BOOK OF ART HISTORY DAY IN RIJEKA

BROJ 4
VOL 4

PURITEKA

FOTOGRAFIJA
PHOTOGRAPHY

E-KNJIGA
DANA POVIJESTI UMJETNOSTI U RIJEKI

E-BOOK
OF THE ART HISTORY DAY IN RIJEKA

Broj 4
Volume 4

Klub studenata
povijesti umjetnosti

društvo povjesničara
UMJETNOSTI RIJEKE

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilista u Rijeci

Rijeka, 2016.

PURITEKA

E-KNJIGA DANA POVIJESTI UMJETNOSTI U RIJECI

E-BOOK OF THE ART HISTORY DAY IN RIJEKA

BROJ 4/2016

VOLUME 4/2016

ISSN 1848 - 7483

UKD 7(091)
738.5

E-knjiga izlazi jedanput godišnje
E-book is published annually

Postavljeno na mrežu / Uploaded to web:
veljača, 2016 / February, 2016

Nakladnici

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci /
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Rijeka

Društvo povjesničara umjetnosti Rijeke /
Association of Art Historians of Rijeka

Za nakladnike

Ines Srdoč Konestra
Jolanda Todorović

Urednici / Editors

Maja Cepetić Rogić
Renata Filčić

Urednički odbor / Editorial Board

Marina Vicelja Matijašić
Lidija Butković Mićin
Jolanda Todorović

**Jezična savjetnica za hrvatski jezik/
Editor for Croatian Language**

Zana Dragičević

Naslovnica / Cover

Renata Filčić

**Grafičko oblikovanje i priprema za tisak /
Design and text preparation**

Sanja Jovanović

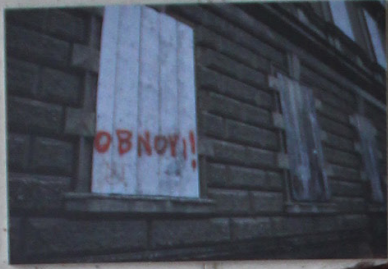
Adresa uredništva / Address of editor

Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51000
Rijeka, Hrvatska /

Department of Art History, Faculty of Humanities
and Social Sciences, University of Rijeka,
Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka, Croatia

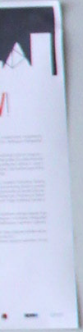

Small white label below the photograph.

Small white label below the photograph.

SADRŽAJ / CONTENTS

Uvodna riječ / Foreword

Program petoga Dana povijesti umjetnosti /
Programme of the Fifth Art History Day

Ana-Marija Petričević

*Foto/tekst - intermedijalnost i narativ u fotografiji /
Photo/Text - Intermediality and Narrative in Photography*

Sabina Salamon

*Digitalizacija u muzejskoj praksi – iskustvo MMSU-a Rijeka /
Digitalization in Museums - Experience of the MMCA in Rijeka*

Renata Filčić

Peti Dan povijesti umjetnosti u Rijeci / Fifth Art History Day in Rijeka

Izložba Grad je ŽIV! / Exhibition City is ALIVE!

Rafaela Ban

*Radionica Manipulacija fotografijom - nekad i danas /
Workshop Photo Manipulation through History and Today*

Zahvale / Acknowledgements

Uvodna riječ / Foreword

Zadovoljstvo nam je predstaviti četvrti broj PURITEKE, e-knjigu Dana povijesti umjetnosti u Rijeci, manifestacije koja se održava jednom godišnje na izabranu temu.

Danu su prethodile pripreme koje su podrazumijevale angažman profesora Odsjeka za povijest umjetnosti, članova Društva povjesničara umjetnosti Rijeke, članova Kluba studenata povijesti umjetnosti ARTeFACT te suradnju s Akademijom primijenjenih umjetnosti, Muzejom moderne i suvremene umjetnosti, Fotoklubom Rijeka i Odjelom za informatiku. Jedna od priprema bile su i dvije ankete koje su ispitivale opće znanje zajednice o fotografiji i njezinoj zastupljenosti na fakultetima, pri čemu su rezultati potvrdili aktualnost i dobar izbor teme te time pružili smjernice za vođenje Dana. Kao i svake godine, organizirana su predavanja, radionice i tribina. Novost ovoga Dana bio je fotografski natječaj na temu grada što je rezultiralo i postavljanjem izložbe najboljih pristiglih radova.

U četvrtoj PURITECI donosimo svojevrsni pogled Dana povijesti umjetnosti te tekstove sudionika (predavača) koji su se odazvali pozivu na predaju pisanog rada.

Ispred uredništva,

Renata Filčić

PROGRAM PETOGA DANA POVIJESTI UMJETNOSTI / PROGRAMME OF THE FIFTH ART HISTORY DAY

Filozofski fakultet (107) 10-12h

10:00 – 10:20 Otvaranje V. Dana povijesti umjetnosti

10:20 – 10:40 Anamarija Petričević (FFZG) *Photo/text – intermedijalnost i narativ u fotografiji*

10:40 – 11:00 Maša Bajc (ADU ZG) *O vlastitom radu: Iskustvo prostora*

11:00 – 11:15 kratka rasprava

11:30 Otvorenje izložbe *Grad je ŽIV!*

Sveučilišni odjeli 12-13,30h

Manipulacija fotografijom – nekad i danas, radionica

Akademija primijenjenih umjetnosti 14-17h

Od fotografije do EPK – prevođenje ideje u fotografiju i tekst, radionica

---

Fotoklub Rijeka 16-17,30h

Borislav Božić, *Camera obscura*, predavanje i demonstracija

Mali salon 18-20h

18:00 – 18:20 Boris Ružić (FFRI) *Slika i njezin dvojniki: suvremeni uvjeti recepcije fotografske slike*

18:20 – 18:40 Jelena Blagović (ADU ZG) *Nevidljivi nadzor kao umjetničko sredstvo u suvremenoj fotografskoj praksi*

18:40 – 19:00 Sabina Salamon (MMSU) *Digitalizacija fotografskih zbirki u muzejskoj praksi – iskustvo MMSU-a Rijeka*

Tribina – Fotografija i suvremenost

ANA-MARIJA PETRIČEVIĆ

Filozofski fakultet u Zagrebu, student /
Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, graduate student

Foto/tekst - intermedijalnost i narativ u fotografiji /
Photo/Text - Intermediality and Narrative in Photography

FOTOGRAFIJA | **27.03. PETAK**

FILOZOFSKI FAKULTET (107) 10-12H
Anamarija Petričević (FFZG)
Photo/text - intermedijalnost i narativ u fotografiji
Maša Bajc (ADU ZG)
O vlastitom radu. Iskustvo prostora

OTVORENJE IZLOŽBE GRAD JE ŽIVI! 11.30H
Borislav Božić Camera obscura, predavanje i demonstracija

MALI SALON 18-20H
Boris Ružić (FFRI)
Slika i rijezi dvojnik: suvremeni uvjeti recepcije fotografske slike
Jelena Blagović (ADU ZG) Nevidljivi nadzor kao umjetničko sredstvo u suvremenoj fotografskoj praksi
Sabina Salamon (MMSU) Digitalizacija fotografskih zbirki u muzejskoj praksi - iskustvo MMSU-a Rijeka

RADIONICE UZ PRIJAVU
SVEUCILISNI ODJELI 12-13.30H
Manipulacija fotografijom - nekad i danas
AKADEMIJA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI 14-17H
Od fotografije do EPK - prevođenje ideje u fotografiju i tekst

ARTEFACT.COM HR

DAN POVIJESTI UMJETNOSTI

uniii

Roland Barthes u svom tekstu *Rhetoric of the image* navodi kako smo, unatoč tome što su *pop* kultura, masovna proizvodnja i serijalnost, časopisi, televizija i reklame elementarni dijelovi svakodnevnog iskustva, civilizacija definirana tekstem. Vizualno nas okružuje, no tekst je i dalje glavni oblik komunikacije koji je suptilno ili nesuptilno prisutan u vizualnome kao opis, članak, filmski dijalog, uputa, upozorenje...¹ Danas smo uvjetovani s oba medija, tekstem i slikom, jer nam omogućavaju neposredno iskustvo koje razlaže sve elemente komunikacije te utječu na naše svakodnevne interakcije. Već od samih početaka medija fotografije, poveznica s tekstem bila je neizbježna i stalno prisutna, a akademski naziv, koji se nedavno počeo razvijati i koristiti u opisu i kritičkom sagledavanju forme fotografije i teksta, naziva se *fototekstualnost*. Definicija fototekstualnosti i dalje nije sasvim usuglašena iz čvrste pozicije, no koristi se kao opis niza različitih oblika koji se mogu stvoriti korištenjem teksta i fotografije. Prema određenim kritičarima fotografija se smatra vrstom "teksta", naročito ako se sagleda u kontekstu čitanja djela, odnosno proučavanja fotografije kao sustava znakova i kodova.

Intenzivna teoretizacija o fototekstualnosti počinje tijekom 1960-ih kada književni kritičari Roland Barthes i Umberto Eco predlažu da se fotografije počinju gledati kao kodirane poruke, diskurzivne i čitljive kao i jezik, pošto imaju jednak sistem znakova i označitelja.² Barthesovo već spomenuto djelo *Rhetoric of the image* bilo je kapitalno u toj interpretaciji budući da se bavi istraživanjem vrsta poruka koje su sadržane u fotografskim djelima te načinom na koji one utječu na našu percepciju istih. Barthes postavlja pitanje koliko su slike zapravo ispunjene značenjem i na kojim se to razinama odvija, po tome stvarajući distinkciju između denotativnih i konotativnih poruka kao osnovnih elemenata jezične poruke.³

Victor Burgin, inače poznat kao fotograf, tijekom tog razdoblja također se bavi fotografskom teorijom i interpretacijom, naročito se fokusirajući na odnos gledatelja i fotografije. Smatrajući kako je fotografija kompleksno kodirani artefakt koji se može čitati na više razina – od kulturalne, psihoanalitičke sve do ideološke, utvrđuje da ona nije čisto vizualni medij: umjetnička djela bez teksta (i opisa) također u sebi nose jezik.⁴

Tijekom 1960-ih, u jeku konceptualne umjetnosti, počinju prva direktna promatranja i istraživanja forme foto-teksta u

AN ARTIST IS NOT MERELY THE SLAVISH ANNOUNCER OF A SERIES OF FACTS. WHICH IN THIS CASE THE CAMERA HAS HAD TO ACCEPT AND MECHANICALLY RECORD.

John Baldessari, *The artist is not merely the slavish announcer*, fotografska emulzija, lak i gips na platnu, 1966-68. (http://whitney.org/image_columns/0006/6264/92.21_baldessari_imageprimacy_603.jpg)

umjetnosti. Fotoaparati se počeli koristiti kao jednostavan alat dokumentacije umjetničkih performansa, pritom stvarajući novi stil fotografiranja koji se ne može vezati niti uz fotoreportažni ili umjetnički.⁵ Prihvatajući taj "sterilni" stil, fotografi su počeli zanemarivati umjetničku fotografiju koja je bila institucijska norma u tom periodu.

Djela Johna Baldessarija izravno se obraćaju toj promjeni funkcije – Baldessari je nastojao promijeniti institucijski pristup umjetnosti kroz upotrebu novih medija. Htio je da fotografija + tekst kao novi umjetnički oblik postanu prihvatljivi dio galerijskog izložbenog prostora.⁶

Baldessarijeva upotreba teksta nije utemeljena na njemu kao kompozicijskom elementu, već na višeznačnosti veze između teksta i slike, ideje kojom se bavio i Roland Barthes. Radovi poput *The Artist Is Not Merely the Slavish Announcer* ili *Wrong* podržani su tekstem, koji je preuzet kao *ready-made*, te kao fotografije ne odgovaraju umjetničkim kriterijima tog razdoblja.⁷ Baldessari pritom stvara novu umjetničku formu kroz postavljanje djela na *fine-art* materijal, platno, dok tekst iscrtava bojom kako bi simulirao gestu slikarstva. Tekst na tim djelima često je ambivalentan ili nepouzdan podatak koji se ne poklapa s gledateljevim očekivanjem dok ga promatra. U kombinaciji s fotografijama, on potiče interakciju, može proširiti ili suziti dodijeljeno značenje. Time njegova djela postaju dio šireg semiotičkog sistema primjenjivog na jeziku – višeslojnost onoga što je predstavljeno i što se iz njega može iščitati.

Duane Michals američki je umjetnik koji djeluje od 1960-ih sve do danas, a čiji se radovi odlikuju intimnim pristupom promatrača svijetu autora kroz isječke i kratke tekstove na fotografijama. Ručno ispisujući rečenice osobne prirode želi

stvoriti narativ, kratku priču unutar koje istražuje granice vlastite moralnosti i smrtnosti povezane s univerzalnim životnim temama.⁸ Slična će djela tematski i oblikovno raditi i Željko Jerman u Hrvatskoj kroz seriju *Moja godina*. U Michalsovima djelima uočljiva je tendencija prema pravdanju i objašnjavanju situacija i prizora, bez prepuštanja ideji dodjeljivanja značenja s vanjske, promatračeve strane. Michals smatra jezik intimnijim od fotografije jer je ograničeniji u vokabularu, smatrajući kako se slika može interpretirati na previše načina. Jezik stavlja na višu razinu govoreći o ideji "pričanja o onome što se ne može vidjeti".⁹

Gillian Wearing 1992-1993. u Londonu radi seriju fotografija *Signs that say what you want them to say and not Signs that say what someone else wants you to say*. Zaustavljala je prolaznike na cesti i pitala ih da zapišu o čemu razmišljaju, potom bi ih fotografirala s izjavama. Gillian kroz ovaj čin radi rez u tradiciji dokumentarne i *snapshot* fotografije kroz jasnu intervenciju subjekta u način na koji se predstavlja.¹⁰ Većina djela ima emocionalnu i intimnu notu, gdje subjekti iznose svoja osobna mišljenja i ideje, time ispitujući granice javnog i privatnog, s fotografijom i tekстом

THIS PHOTOGRAPH IS MY PROOF

This photograph is my proof. There was that afternoon, when things were still good between us, and she embraced me, and we were so happy. It had happened. She did love me. Look, see for yourself!

Duane Michals, *This photograph is my proof*, želatinski srebrotisak s ručno ispisanim tekstem, 1967-74. (<http://projects.newyorker.com/portfolio/michals-empty-ny/>)

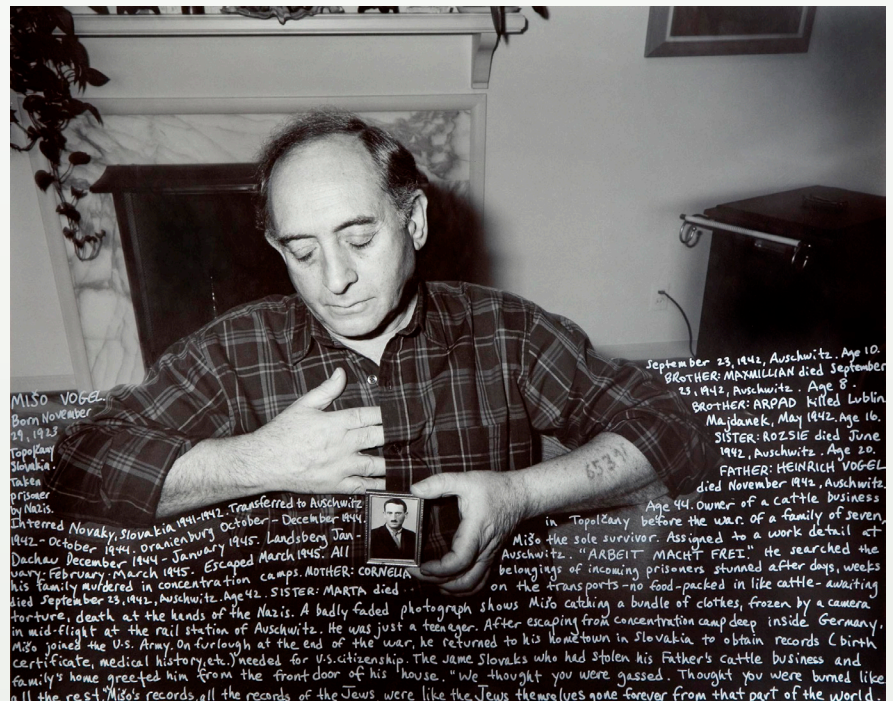
kao posrednicima tog odnosa.¹¹ Tekst je poveznica s gledateljem koja nije produkt umjetnika, već subjekta, i koja nije intervencija umjetnika, već osobe na fotografiji.

Jeff Wolin, poput Duane Michalsa, ima osobniji pristup fotografiji i tekstu u svojim radovima – radi invaziju u fotografski prostor ispunjavajući ga vlastitim rukopisom, stvarajući spoj koji ujedno služi kao metoda naglašavanja u slici, ali i kao distrakcija. Wolin je snimio niz portreta preživjelih iz Holokausta i zabilježio njihove osobne priče. Ispisujući činjenice o subjektima na svojim radovima stvara dojam arhivskog predloška kroz probijanje fotografske realnosti, čineći ih osobnim dokumentima. Time se također stvara i dvostruki iskaz u djelu: realnost žrtve Holokausta koja je prepričana te iskaz umjetnika koji ispisuje njihove riječi. Wolin jasno postavlja direktnu vezu između fotografije i teksta, kršeći tradicionalni format dokumentarne fotografije. No dok tekst predstavlja priču preživjelih, slike ne odgovaraju toj realnosti i ne prikazuju samo žrtvu, već i sadašnjost žrtvi.¹²

Tekst je postao elementaran dio umjetnosti tijekom i nakon 1960-ih godina, razbijajući granice umjetnosti i služeći kao aktivan medij za propitivanje značenja, interpretaciju, obraćanje ili kao uvod u intimni svijet autorskih misli. Vođeni i inspirirani teorijskim tekstovima o podliježućoj lingvističkoj strukturi teksta poput Barthesove i Burginove, konceptualni umjetnici preuzeli su interpretaciju tog medija na sebi svojstvene načine, propitujući višeznačnosti medija, obrađujući osobne i intimne teme, pomičući granice dokumentarne fotografije ili pitanja sjećanja i dokumentacije. Ono što je većini autora zajedničko je da koriste tekst i fotografiju kako bi se odvojili od uobičajenih limitiranih funkcija medija i propitali vlastita stajališta kao i gledateljeva.

Gillian Wearing, *Signs that say what you want them to say and not Signs that say what someone else wants you to say*, fotografija, 1992-93.
(<http://imageobjecttext.com/2012/06/14/taking-confession/>)

Jeff Wolin, *Written in Memory: Portraits of the Holocaust*, želatinski srebrtisk s ručno ispisanim tekstom, 1992-95.
(<http://2012.bursaphotofest.org/jeffrey-a-wolin-2.html>)

- 1 ROLAND BARTHES, Rhetoric of the image, u: *Image-Music-Text*, Stephen Heath (ur.), Hill and Wang, New York, 1977, 35.
- 2 LIZ KOTZ, Image + Text: Reconsidering Photography in Contemporary Art, u: *A companion to contemporary art since 1945*, Amelia Jones (ur.), Blackwell publishing, 2006, 514.
- 3 ROLAND BARTHES (bilj 1.), 41.
- 4 LIZ KOTZ, Text and Image: Rereading Conceptual Art, u: *Words to be looked at – Language in 1960's art*, MIT press, Cambridge, 2007, 217.
- 5 LIZ KOTZ, (bilj 2), 512.
- 6 Citirano u: HANS ULRICH OBRIST, John Baldessari, *The Conversation Series 18*, Köln, 2009, 9.
- 7 <http://travelandarts.wordpress.com/2011/10/26/the-relationship-of-text-and-image-in-john-baldessar-is-work/> (22.3.2015)
- 8 http://www.dshed.net/digitised/reveal/resources/case_study_duane.html (22.3.2015)
- 9 http://www.dshed.net/digitised/reveal/resources/case_study_duane.html (22.3.2015)
- 10 DAVID CAMPANY, The urban and the everyday, u: *Art and photography*, Phaidon, 2012, 128.
- 11 <http://www.tate.org.uk/art/artworks/wearing-im-desperate-p78348/text-summary> (22.3.2015)
- 12 DORA APEL, Appropriating the testimonial form, u: *Memory effects: The Holocaust and the Art of Secondary Witnessing*, Rutgers University Press, 2002, 94-97.

SABINA SALAMON

Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, kustos /
Museum of Modern and Contemporary Art Rijeka, curator

**Digitalizacija u muzejskoj praksi – iskustvo MMSU-a Rijeka /
Digitalization in Museums - Experience of the MMCA in Rijeka**

Dan Oki, *Underground Loop*, analogna fotografija, fotografski papir, 1996.
MMSU-5969 (1-15)

Autori preslika: Boris Cvjetanović
Skening: Lidija Anić
Zahvaljujući Muzeju moderne i suvremene umjetnosti

Namjera ovog teksta kratko je predstavljanje projekta *Digitizing Contemporary Art – DCA* (<http://www.dca-project.eu/collections>) u kojem je Muzej moderne i suvremene umjetnosti sudjelovao od 2010. do 2013. godine. Zajedno s dvadeset i četvero partnera Muzej se uključio u inicijativu digitaliziranja muzejske građe kako bi se omogućila prezentacija umjetničkih radova *online*. Time bi se umjetnički sadržaj koji obično posjećujemo na stalnim i povremenim muzejskim postavima ili manifestacijama učinio dostupnim široj publici. Projekt je za krajnji domet postavio objedinjavanje na već postojećem portalu, *Europeana* (www.europeana.eu/portal/). U tome ima i ponešto ideološke motivacije sve-europske zajedničke baštine koja je poduprta obećanjima digitalnog umrežavanja, a vidljiva u pretpostavci da će ciljana publika biti najširi krug ljudi. Sam portal *Europeana* prvenstveno služi kao putokaz, prva informacija koja će korisnika pogurati dalje u pretraživanje građe, primjerice, na *web* stranice partnerskih institucija gdje su umjetnički radovi obrađeni temeljitije i generalno bolje predstavljeni. Budući da je posrijedi vizualni jezik, *online* prezentacijom kolekcije nastoji se pružiti zadovoljavajuća razina predstavljanja umjetničkog sadržaja. No imajući u vidu mogućnosti zlouporabe na internetu, fotografije ne prelaze uobičajenu 72 dpi rezoluciju i ne omogućuju užitek gledanja, već služe da bi zadovoljile znatiželju ili pružile osnovnu informaciju. Isto vrijedi za video radove koji prema uobičajenoj praksi *online* nisu dostupni u cijelosti, već su to isječki od jedne minute, uz prethodni dogovor s autorima. S obzirom na to da digitalno procesiranje (slike, fotografije, videa, instalacije, plakata) uspijeva savladati veliku količinu materijala i učiniti vidljivim sadržaj koji bi inače ostao dostupan onima koji čitaju muzejska izdanja i posjećuju izložbe, misija projekta je uspjela. Muzealce je pritom tješilo saznanje da dostupnost na mreži sama po sebi nije ni dovoljna, ni zadovoljavajuća. Potreba da netko odšeta do muzeja kako bi rad doživio u punom formatu, *pogledao ga u oči*, čini muzeje smislenim i još uvijek mogućim.

Budete li pretraživali *Europeanu* shvatit ćete da su njeni idejni začetnici tehnički obučeni ljudi koji se nisu vodili umjetničkim namjerama.¹

---

¹ Koordinator DCA projekta je organizacija PACKED, *Centre of Expertise in Digital Heritage* (www.packed.be) osnovan u Bruxellesu 2005. godine s ciljem arhiviranja i čuvanja audiovizualne umjetnosti koja je s vremenom prerasla u centar specijaliziran za digitalizaciju kulturne baštine.

Viktor Hreljanović, *Po sizu*, želatinski srebrotisak, baritni papir, 1990.
MMSU-5412

Viktor Hreljanović, *Reflex u okruglom*, želatinski srebrotisak, baritni papir, 1955.
MMSU-5431

Rezultat ujedno govori da je motiv bio okupiti raznoliki spektar umjetničkih radova (ne samo s područja suvremene umjetnosti) te ga objediniti bez dodatne filtracije i kriterija, osim vidljivosti i dostupnosti. S druge pak strane, rezultati digitalizacije doprinijeli su razini profesionalizacije i operativnosti Muzeja. Unutar trideset mjeseci iz Zbirke fotografije digitalizirano je 150 radova koje se u bilo kojem trenutku mogu nekom predati na korištenje, reproducirati u tiskovinama i slično.

S obzirom na dimenzije i vrstu rada (bez obzira je li posrijedi fotografija ili fotoinstalacija), radovi su skenirani ili fotografirani, a isporučivanje digitalizirane građe slijedilo je tehničke propise projekta kojima se osiguralo više razina kvaliteta koje će zadovoljiti sve potrebe rada u muzeju, od čuvanja muzejskih arhivskih *mastera*, preko izdavaštva, do prezentacije u svrhu edukacije ili distribucije znanja.

U zadnjoj fazi digitalizacije radilo se na postprodukcijским kolor korekcijama i finalnoj kontroli kvalitete i formata. Ipak, najdugotrajniji dio posla odnosio se na raščišćavanja autorsko-pravnih pitanja, provjeru jesu li nositelji autorskog prava (autori i njihovi nasljednici) prenijeli na Muzej prava korištenja, odnosno, je li Muzej na legalan način postao vlasnikom umjetničkih radova. Rješavali smo porijeklo svake pojedine akvizicije kako bi izbjegli da status nekog muzejskog predmeta ostane nejasan ili neriješen. Osim što smo kao projektni partneri bili dužni poštivati tehničke uvjete digitalizacije, posebnu pažnju usmjerili smo na sadržaj koji posredujemo publici, na ažuriranje *metapodataka*, opisa koji rad smještaju u njegovo mjesto i vrijeme, kontekstualiziraju njegovu pojavnost i potvrđuju kulturni značaj, o čemu su, prema kriteriju relevantnosti sadržaja, u cijelosti odlučivali kustosi Muzeja.

Viktor Hreljanović, *Dogovor*, želatinski srebrotisak, baritni papir, 1976.
MMSU-5413

Vlasta Delimar, *Ogradila sam se*, analogna fotografija, fotografski papir, zrcalo, staklo, 1982-1995.
MMSU-2208 (1-7)

Autori preslika: Boris Cvjetanović
Skening: Lidija Anić
Zahvaljujući Muzeju moderne i
suvremene umjetnosti

RENATA FILČIĆ

Filozofski fakultet u Rijeci, student /

Faculty of Humanities and Social Sciences in Rijeka, graduate student

Peti Dan povijesti umjetnosti u Rijeci / Fifth Art History Day in Rijeka

Peti Dan povijesti umjetnosti obilježen je 27. ožujka 2015. godine. Razmatrajući na koji način dopuniti i proširiti opseg tema studija povijesti umjetnosti, odlučilo se za temu fotografije. Cilj je bio organiziranim aktivnostima dati cjeloviti pregled fotografije kao medija, dokumenta i, naravno umjetnosti. Kako bi se to ostvarilo, ali i dodatno osvijestila sveprisutnost ovog medija te propitala njegova vrijednost i uloga u zajednici, u pripremi Dana koncentriralo se na tri osnovna aspekta: povijest fotografije, teoriju i manipulaciju.

Dan je otvoren jutarnjim predavanjima na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Pročelnica Odsjeka za povijest umjetnosti doc. dr. sc. Nataša Lah uvela nas je u temu Dana povijesnim pregledom fotografije. Prvostupnica povijesti umjetnosti i engleskog jezika Filozofskog fakulteta u Rijeci i studentica diplomskog studija muzeologije i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Ana-Marija Petričević upoznala nas je s intertekstualnošću u fotografiji temom *Photo/text – intermedijalnost i narativ u fotografiji*. Asistentica na Odjelu snimanja Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu Maša Bajc izlaganjem *O vlastitom radu: Iskustvo prostora* predstavila je poimanje prostora koje njen rad utjelovljuje. Uslijedila je rasprava koja se dotakla teme promjene prakse fotografiranja,

a koju je začelo pitanje koliko je posao današnjeg fotografa lakši ili teži s obzirom na nekadašnju praksu i uvjete, posebice zbog prijelaza s analogne na digitalnu tehnologiju. Indirektno time se problematizirao status današnjih fotografa i fotografije u koju se sumnja. Propitalo se u kolikoj je mjeri zbog današnjeg procesa razvoja medija fotografija podlegla manipulaciji, odnosno potencijalno izgubila svoju autentičnost.

Uslijedilo je otvorenje izložbe *Grad je ŽIV!*, rezultata višemjesečnog rada članova Kluba studenata povijesti umjetnosti ARTeFACT i organizacijskog odbora Dana povijesti umjetnosti. Izložba je nastala na temelju izbora fotografija pristiglih na fotografski natječaj za studente Republike Hrvatske – prva izložba nastala u organizaciji Kluba! U potrazi za temom fotografskog natječaja, željelo se univerzalnom i bliskom temom dati priliku za doprinos studentima cijele Hrvatske. Krenulo se od premise: što je grad bez ljudi? No budući da smo struka koja je ipak primarno usmjerena na objekte, preferirale su se fotografije u čijem fokusu nisu ljudi, već predmeti koji dokazuju njihovu prisutnost, remete zadane konture grada i oživljavaju njegov prostor svojim nekonvencionalnim karakterom (iz teksta natječaja).

Nakon jutarnjih predavanja razvila se rasprava. Na slici Maša Bajc, izlagач

Otvorenje izložbe *Grad je ŽIV!* u prostoru Filozofskog fakulteta u Rijeci

Na natječaj je pristiglo 68 radova 31 autora iz cijele Hrvatske. Žiriranju je pristupilo stručno povjerenstvo sastavljeno od kustosa fotografskih zbirki riječkih muzeja, povjesničara umjetnosti i studenata: Lidija Butković Mićin (Odsjek za povijest umjetnosti FFRI, Društvo povjesničara umjetnosti Rijeke), Margita Cvjetinović Starac (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja), Sabina Salamon (Muzej moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci), Sabrina Žigo (Muzej grada Rijeke) te Rafaela Ban i Renata Filčić (Klub studenata povijesti umjetnosti ARTeFACT). Za izložbu je izabrano 15 najboljih radova autora, studenata humanističkih znanosti i umjetničkih područja, ali i informatike i FER-a. Donosimo dio teksta predgovora iz kataloga izložbe.

...umjesto fotografija koje se fokusiraju na ljude, željeli smo dobiti radove koji odražavaju njihove tragove – ne ostatke nečega što je postojalo, već nešto što bilježi naše postojanje. Dio fotografija prikaz su svakodnevnih tragova ljudskog postojanja, poput izvješnog rublja koje simbolički povezuje građevine, odnosno grad i progovara o stilu života, kao u izloženim radovima Martine Vuković. Jasmina Jakopanec iste motive apstrahira i pritom im daje funkciju dekoracije i razdjelnice, međuprostora između zgrada i neba.

Ovješena automobilska guma Lucije Lokas, Peglice sučeljene smeću Ede Šanjte i žvakaće Tomislava Šubića zabilježbe su našeg vremena i vrijednosti suvremenog društva te simbolički prikaz odnosa suvremenog društva prema zajedničkom, javnom prostoru. Fotografija Jasne Kovačević gotovo je inscenacija postmoderne tendencije stapanja visoke i niske kulture, a fotografije Nike Hrašovec utjelovljenje su metatekstualne igre. Pozitivnom konotacijom izdvaja se fotografija stepenica Tonija Popovića koja prikazuje dugotrajnost traga ljudskog koraka u plemenitom svjetlu.

Velika je koncentracija fotografija s prikazom grafita. Krešimir Friganović svojim triptihom izdvaja natpise koji su postali sastavni i neprimijećeni dijelovi arhitekture. Snimljen u tehnici analogne crno-bijele fotografije natpis Hajduk živi vječno električno se ističe na stepenicama koje su kiparski oblikovane svjetlom i sjenom. Njegov rad izdvojen je kao najbolji pristigli rad.

Prenoseći grafite u drugi kontekst, u prostor izložbe – Obnovi! Andreje Matošević daje odgovor izložbi nazvanoj Grad je ŽIV!. Je li to zapravo povik koji ironijski ukazuje na činjenicu da grad nije živ?

Krešimir Friganović, autor pobjedničke fotografije Zadar 3

Svi prikazani motivi fotografija bojom ili oblikom remete konture grada, dinamiziraju njegove površine, no zapravo upućuju na potrebu obnove - u svakom smislu. (autorica: Renata Filčić)

Tijekom ranog popodneva održana je radionica Manipulacija fotografijom – nekad i sad u prostoru Odjela za informatiku Sveučilišta u Rijeci gdje su studenti imali priliku saznati zanimljivosti iz povijesti fotografije te naučiti osnovne metode manipulacije u Adobe Photoshopu.

Asistenti na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci Petra Mrša i Ivan Vranjić pripremili su radionicu *Od fotografije do EPK – prevođenje ideje u fotografiju i tekst* koja propituje odnos fotografije i teksta, ideje i medija koji se predočava u okviru koncepta kandidature grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture.

U popodnevним satima Borislav Božić, voditelj Fotokluba Rijeka, za ovu je priliku prostor galerije *Principij* zaodjenuo u mrak i pretvorio je u *cameru obscuru*. Time je ostvario dramsko okruženje za održavanje predavanja upravo o tom fenomenu. No ne samo da je brojna publika imala priliku slušati o njemu već ga i iskusiti. Posjetitelji su bili iznimno angažirani: osim što su bili dijelom *camere obscurae* i svjedočili igri svjetlosti u galeriji, rukovali su malom *camerom obscurum*, tzv. *Ljubicom* te razvili fotografije nastale njenim korištenjem.

U Malom salonu Muzeja moderne i suvremene umjetnosti večernji dio programa otvorila je Jelena Blagović, asistentica na Odjelu snimanja Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu, s predavanjem na temu *Nevidljivi nadzor kao umjetničko sredstvo u suvremenoj fotografskoj praksi*. Izložila je radove mladih hrvatskih fotografa koji tematiziraju aktualan problem privatnosti na internetu i nestajanje granice između privatnog i javnog. Sabina Salamon, kustosica MMSU-a, izlaganjem na temu *Digitalizacija fotografskih zbirki u muzejskoj praksi – iskustvo MMSU-a Rijeka* ukazala je na aktualne probleme digitalizacije muzeološke građe, prvenstveno problem propisanih uvjeta prezentacije koji dovode smisao takvog procesa u pitanje. Predavanja su rezultirala intenzivnom raspravom o budućnosti fotografije, ali i o narušavanju privatnosti i etičnosti radova koje je Jelena Blagović predstavila. Time je, sada već peti, Dan povijesti umjetnosti zaključen.

Ovim putem zahvaljujemo svima koji su nam pomogli ostvariti Peti Dan povijesti umjetnosti, a posebice profesorici Vicelja Matijašić, višoj asistentici Cepetić Rogić i asistentici Butković Mićin na potpori i savjetima!

Radionica *Manipulacija fotografijom – nekad i danas*

Predavanje i prezentacija *camere obscurae* u galeriji *Principij*

Zaključna predavanje i tribina u Malom salonu

**Izložba *Grad je ŽIV!* /
Exhibition *City is ALIVE!***

Rijeka, 27.3.2015.

Krešimir Friganović (FER): *Zadar 1*, 2013.

Fotografija je snimljena u analognoj tehnici na crno-bijelom filmu Ilford HP5 Plus uz samostalno razvijanje filma i obradu u tamnoj komori.

Fotografija prikazuje grafit na jednoj od prometnijih ulica u Zadru. Na prvi pogled vulgaran i nezanimljiv, na drugi on već postaje dio našeg života, poput prosjaka koji prosi uvijek na istom uglu, postaje simbol koji nas povezuje. Ne vidimo ga i ne mislimo o njemu, ali on je dio naše svakodnevnice.

Krešimir Friganović (FER): *Zadar 2*, 2014.

Fotografija je snimljena u analognoj tehnici na crno-bijelom filmu Fomapan 200 uz samostalno razvijanje filma i obradu u tamnoj komori.

Krešimir Friganović (FER): *Zadar 3*, 2014.

Fotografija je snimljena u analognoj tehnici na crno-bijelom filmu Ilford HP5 Plus uz samostalno razvijanje filma i obradu u tamnoj komori.

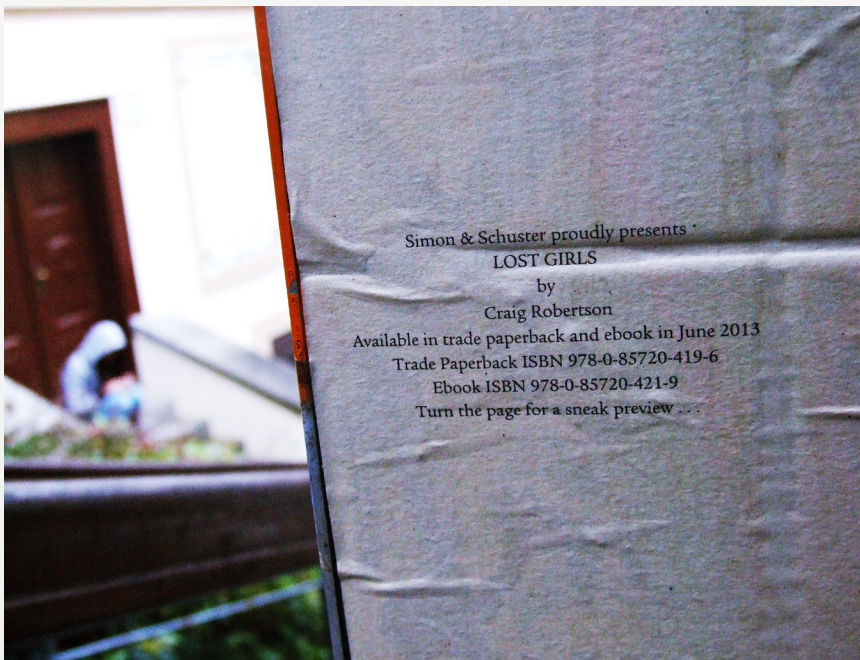
Fotografije *Zadar 2* i *Zadar 3* prikazuju kvartovske grafite u Zadru. Njihova pojava je česta, pa ju tako često i zanemarujemo i ne razmišljamo o poruci. Ona nam se toliko uvukla pod kožu da je gotovo nemoguće zamisliti kvart bez nje. Fotografije *Zadar 2* i *Zadar 3* su vezane u kontrastu značenja.

Nika Hrašovec (FFZG): *Ignore this poster*, 2012.

Ova fotografija snimljena je tijekom posjeta Irskoj, odnosno Dublinu i smatram da govori više od tisuću riječi. Ovaj poster mi je bio vrlo zanimljiv, jer baš time što inzistira da ga se ignorira privlači pažnju. Na neki način se može i protumačiti kao poruka da kada se netko ili nešto u stvarnosti nastoji prikriti, zapravo se postiže potpuno suprotno. U svakom slučaju, fotografija dobro opisuje veseli irski duh te smisao za zabavu.

Nika Hrašovec (FFZG): *Lost girls*, 2014.

Fotografija je snimljena u Zagrebu jednog kišnog popodneva, tijekom lutanja zagrebačkim ulicama. Djevojka u pozadini nesvjesno mi je pomogla u stvaranju ove fotografije koju sam zamislila kao simboličan prikaz. Fotografija pokazuje kako neki natpis na zidu, ili u ovom slučaju istrgnute stranice knjige, može uvelike utjecati na stvaranje simbolike i mjenjanje značenja npr. fotografije djevojke.

Jasmina Jakopanec (APURI): *Horizontalno*, 2014.

Zgrade su obične građevine sve dok se ljudi ne usele u njih. Tada poprimaju osobnosti svojih stanara.

Jasmina Jakopanec (APURI): *U vis*, 2015.

Odjeća je čovjekov osobni svakodnevni predmet. Njezino sušenje je stalna pojava s kojom se svi susrećemo i ona jasno pokazuje ljudsku prisutnost, a isto tako može biti zanimljiv predmet za fotografiranje.

Jasna Kovačević (UNIN): *Suvremena umjetnost*, 2014.

Fotografija prikazuje spontani sukob između tradicionalne i suvremene umjetnosti u kojoj se miješa kič i kapitalizam modernog doba te nas uvodi u ljudsku svakodnevnicu.

Lucija Lokas (TVZ): *Iz perspektive jedne gume*, 2014.

Slikano u srpnju prošle godine na Savi. Išla sam malo prošetati po gradu s fotoaparatom. Baš me uhvatio neki mood za fotografiranje. Iskreram se na okretištu i krenem Savom. I vidim obješenu gumu. Skroz je simpatična. Pitam se dolazi li još i sada neko tko ju je postavio da se tu i tamo prolulja. Ali djeluje samo i kao da samo promatra sve koji prolaze. Tako sam je i odlučila fotografirati.

Andreja Matošević (UFRI): *Obnovi*, 2015.

Stara, jedva stojeća zgrada godinama podsjeća na prošlost. Obnovi i učini promjenu svojim malenim rukama dovoljno snažnim da čine dobro.

Toni Popović (RITEH): *Stairs*, 2015.

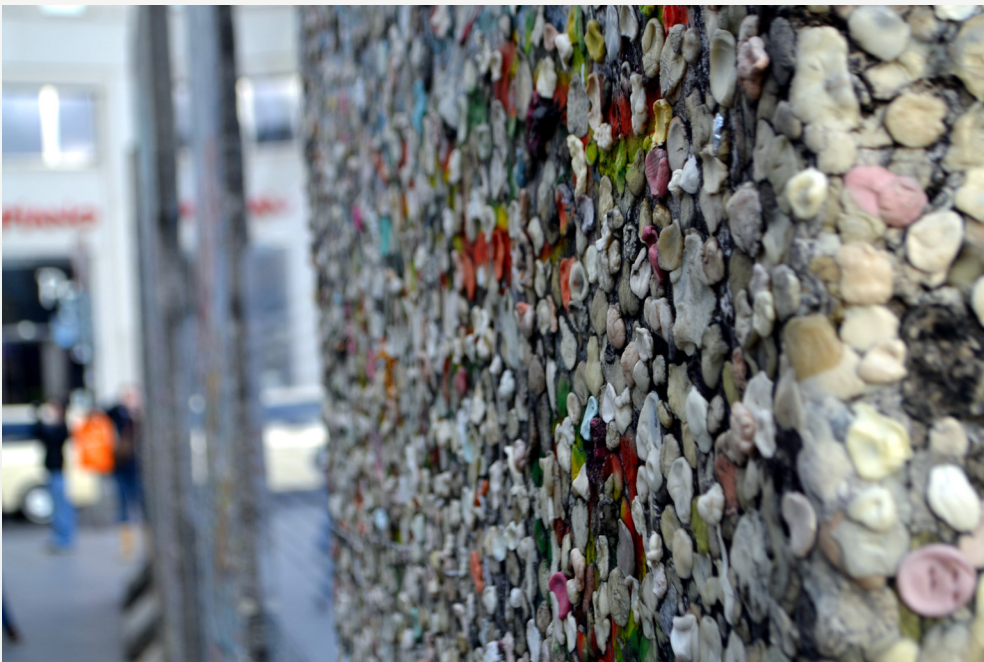
Prikaz djelovanja i traga covjeka na mrtvu prirodu na kojoj svakodnevno ostavlja svoj trag.

Edo Šanjta (VELERI): *Dva pola*, 2015.

Na putu do autobusne stanice naišao sam na hrpu smeća kraj parkirane Peglice. Fotografija prikazuje spoj starog, a očuvanog, i novog, a odbačenog.

Tomislav Šubić (INFUNIRI): *We Chew!*, 2011.

Zid oblijepljen žvakaćim gumama stopio se s fasadama grada Berlina. Među njima tek pokoja odudara bojom i privlači poglede. Sasvim obična, siva fasada grada ljudskom je razigranošću postala „gumena“. Kada bi se pomislilo da je sve započelo s jednom žvakaćom gumom zbog inata ili razigranosti jednog čovjeka/djeteta...

Martina Vuković (FFZG): *Intima na sunce*, 2011.
Slučajni prolaznici, podignite pogled iznad razine očiju. Garantiram vam pregršt
zanimljivijih tragova iskrenosti i spontanosti.

Martina Vuković (FFZG): *Venice*, 2011.
Podignute zastave svakodnevnice kućanstva u najrazličitijim
kombinacijama pozdravljaju sunce i rutinu života.

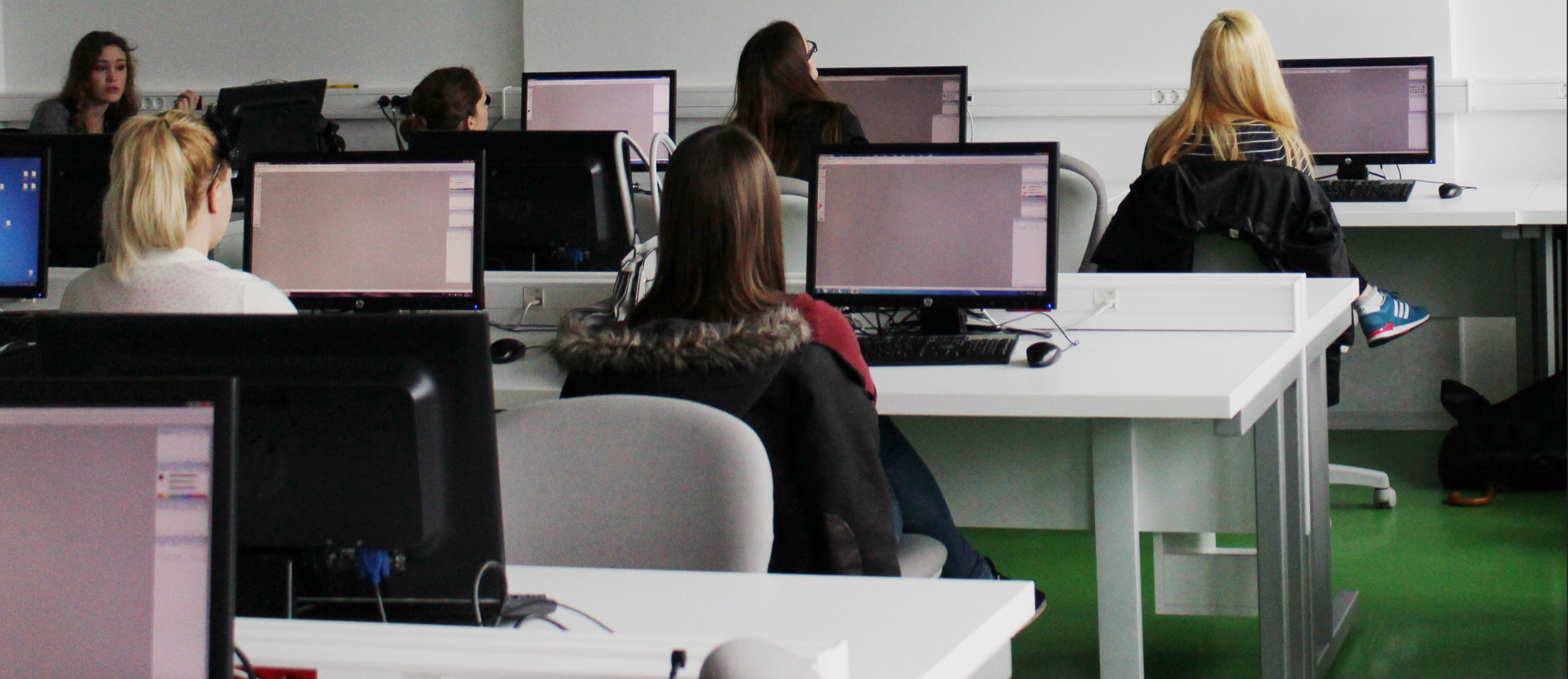
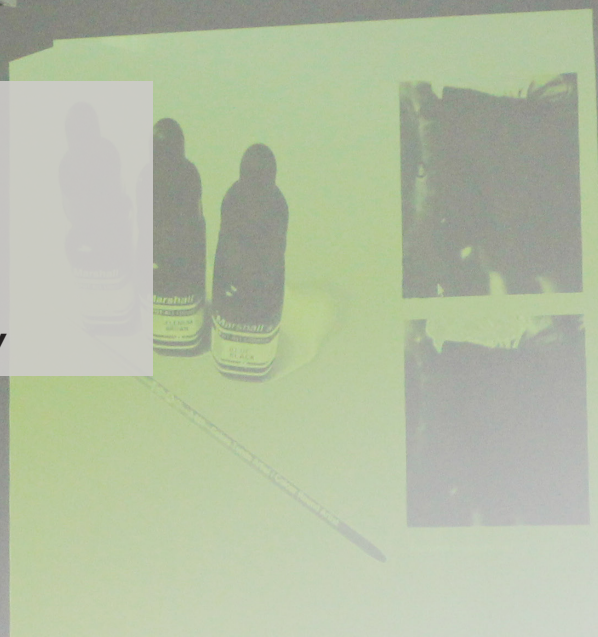

RAFAELA BAN

Filozofski fakultet u Rijeci, Sveučilišni odjeli (Informatika), student /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University Department of
Informatics, graduate student

Radionica *Manipulacija fotografijom - nekad i danas*
Workshop *Photo Manipulation through History and Today*

U sklopu programa Petog Dana povijesti umjetnosti održana je radionica *Manipulacija fotografijom – nekad i danas*. Odvijala se u terminu od 12 do 13:30 sati u jednom od računalnih kabineta Odjela za informatiku Sveučilišta u Rijeci. Cilj radionice bio je upoznati polaznike s mogućnostima alteracije analognih fotografija i suvremenim, digitalnim postupcima obrade fotografije. Svojom brzom prijavom na radionicu 15 studenata Sveučilišta u Rijeci (studenata Akademije primijenjenih umjetnosti, Učiteljskog fakulteta, Filozofskog fakulteta, Sveučilišnih odjela) i riječkog Veleučilišta potvrdilo je aktualnost i opće zanimanje za navedenu temu.

Radionica je bila prvenstveno namijenjena studentima koji imaju minimalno ili osnovno znanje o fotografiji i/ili njezinoj obradi, ali su zainteresirani za mehanizme koji stoje iza obrađene fotografije. Tako se u uvodnom dijelu odgovorilo na pitanja *Kada se javlja fenomen obrade fotografije?, Koja je razlika između digitalne i analogne fotografije?, Kako se obrađuju analogne fotografije?*, te se polaznicima radionica prezentirao pribor za retuširanje analognih fotografija i time „demistificiralo“ tamnu komoru.

Potom se ukazalo na sveprisutnost obrade fotografije od njenih početaka analizom povijesnih i suvremenih primjera manipulacije fotografijom u političke i reklamne svrhe, pritom uočavajući pogreške na istima. Nakon komentiranja primjera i diskusije o etičnosti takvih postupaka, u kojoj su studenti iznijeli svoje opservacije na temu, bilo iz pozicije onih koji imaju iskustva s obradom fotografije, bilo iz pozicije recipijenata obrađenih fotografija, uslijedio je praktični dio radionice – obrada digitalnih fotografija.

Polaznici su imali priliku upoznati se sa sučeljem popularnog računalnog programa za digitalnu obradu fotografija *Adobe Photoshop* i sami iskušati neke od najčešće korištenih alata. Uvježbali su korištenje alata na zadanim primjerima, a zatim i samostalno obradili vlastite fotografije. Iako se većina s programom za obradu fotografija susrela prvi put, rezultati su bili uspješni.

Radionicu je osmislila i pripremila Rafaela Ban, studentica diplomskog studija povijesti umjetnosti i informatike, a realizirala ju je uz pomoć Ede Šanjte, studenta poslovne informatike pri Veleučilištu u Rijeci, i Renate Filčić, studentice hrvatskog jezika i književnosti i povijesti umjetnosti.

Zahvaljujemo Odjelu za informatiku Sveučilišta u Rijeci na korištenju njihovih prostorija i opreme.

Pribor za retuširanje – tuš čijim se laviranjem (razrjeđivanjem) dobiva potrebna nijansa koja se zatim tankim kistom nanosi na određeni dio fotografije kako bi se on izmijenio tj. retuširao.
(<http://www.lomography.com/>)

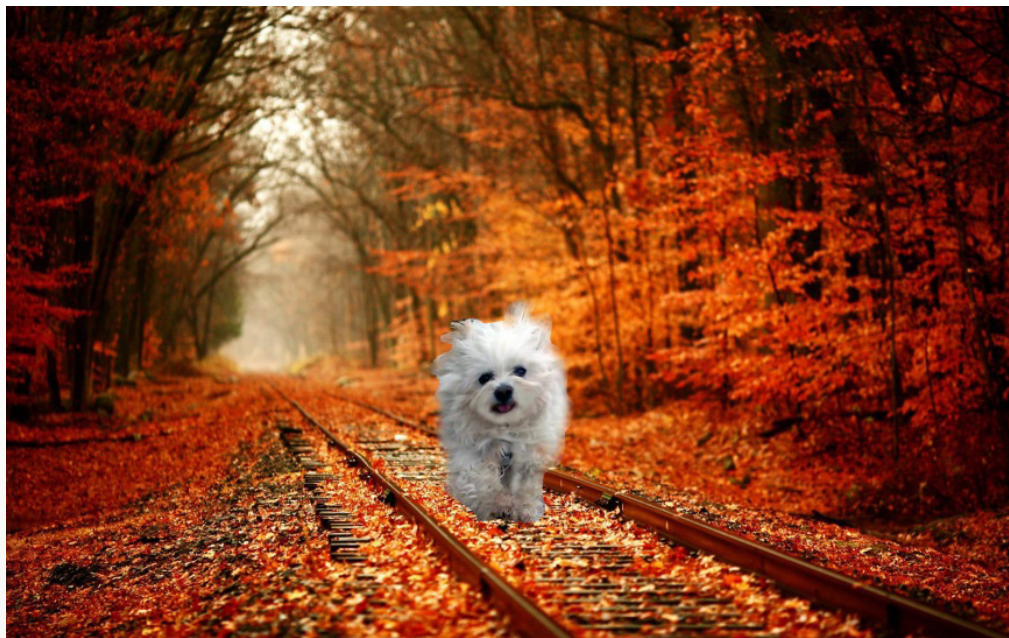

Tamna komora
(http://www.springsmithstudiosblog.com/wp-content/uploads/2013/12/darkroom_1937.jpg)

Primjer manipulacije fotografijom iz 1890-ih: Američki predsjednik Abraham Lincoln za svoj prikaz „posudio“ je scenografiju i tijelo njemu suvremenog političara Johna Calhouna (<http://www.fourandsix.com/photo-tampering-history>)

Neki od radova polaznika radionice

Dan povijesti umjetnosti u Rijeci realiziran je u suradnji:

Kluba studenata povijesti umjetnosti ARTeFACT,
Društva povjesničara umjetnosti Rijeke,
Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Rijeci,
Centra za ikonografske studije Filozofskog fakulteta u Rijeci,
Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci,
Fotokluba Rijeka,
Muzeja grada Rijeke,
Muzeja moderne i suvremene umjetnosti i
Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja.

U radu na projektu Dana PU sudjelovali su:

Rafaela Ban, Natalia Beg, Lidija Butković Mićin, Maja Cepetić Rogić, Margita Cvjetinović Starac, Nikolina Dostal, Kristina Eterović,
Renata Filčić, Sanja Jovanović, Tajana Kraus, Mia Krneta, Nataša Lah, Tanja Miličić, Darija Milotić, Marija Mrkobrada, Sabina
Salamon, Edo Šanjta, Monija Škriljevečki, Marina Vicelja Matijašić, Kristian Volarić, Anamarija Žic, Sabrina Žigo

Zahvaljujemo na potpori:

Gradu Rijeci i Studentskom kulturnom centru na financijskoj podršci,
svim medijima, ustanovama, udrugama i klubovima te *web* i Facebook stranicama koji su poduprli našu aktivnost i proširili
obavijest o fotografskom natječaju i Danu povijesti umjetnosti u Rijeci!

Manifestaciju su financijski pomogli:

Grad Rijeka - Odjel za kulturu / City of Rijeka – Department of Culture

Studentski kulturni centar Rijeka / Student Cultural Center Rijeka

Sveučilište u Rijeci / University of Rijeka

studentski kulturni centar rijeka

UNIRI

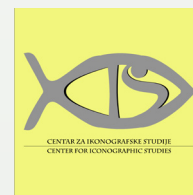

Klub studenata
povijesti umjetnosti

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Rijeka, 2016.